

УДК 69.001.12/18

Нечепорчук А.А., канд.техн.наук

ТЕПЛІ БУДИНКИ - ОЧІКУВАННЯ І РЕАЛЬНІСТЬ

Державне опікування проблемами приведення існуючих житлово-громадських будівель до сучасного рівня енергоефективності і комфорту, проголошене п'ять років тому, мало за цей час суттєво зрушити з місця, враховуючи актуальність масового запровадження комплексної термосанації в Україні. Запорукою цього стали Галузева програма підвищення енергоефективності у будівництві на 2010-2014 роки, прийнята Мінрегіоном у 2009 році, і Державна цільова економічна програма енергоефективності, затверджена постановою КМУ від 01.03.2010 №243. Держава зацікавлена в запровадженні комплексної термосанації як інструменті вирішення внутрішніх проблем зниження споживання енергоресурсів та забезпечення зовнішніх міжнародних зобов'язань щодо підвищення енергоефективності будівель і споруд.

Перед Україною, яка з 2011 р. стала новим членом Європейського енергетичного співтовариства (далі – ЄЕС), поставлено завдання реформування нормативної бази в області енергоефективності та прийняття Національного плану дій щодо енергоефективності в житловому та громадському фонду на найближчі 5 років, який повинен містити оцінку енергоспоживання, потенціал економії енергії і подальше визначення досягнутого рівня енергоефективності цивільних будинків. Якщо розвиток і реформування нормативної бази щодо енергоефективності об'єктів будівництва постійно забезпечується Мінрегіоном, то питання переходу від піонерних демонстраційних проектів до масової термосанації будівель існуючого фонду до цього часу не вирішується.

План першочергових заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2013 рік, затверджений розпорядження КМУ від 13.02.2013 № 73-р, серед інших заходів передбачає з метою поглиблення торговельного та секторального співробітництва:

«9) розробити Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року...

12) забезпечити виконання зобов'язань України в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.»

Тобто, найбільш актуальною на даний час на національному і міжнародному рівні залишається проблема приведення об'єктів житлово-громадського призначення до сучасного рівня споживання енергоресурсів. Доцільність зосередження зусиль на зазначеному напрямку енергозбереження визначено і Енергетичною стратегією України на період до 2030 року, чинною з 2006 року. Імпортозалежність енергоспоживання України та проблеми надійності атомної енергетики, визначені людством після взриву атомної електростанції в Японії, спонукали Раду національної безпеки та оборони України (РНБОУ) у 2011 році прийняти рішення¹ щодо перегляду Енергетичної стратегії з урахуванням нових викликів і погрозу енергетичної безпеки держави. Визначені РНБОУ у квітні 2011 року три місяці на перегляд Енергетичної стратегії не скінчились до цього часу, що свідчить про відсутність або самої стратегії, або бажання її реформувати.

«Нам потрібна нова енергетична стратегія, реалізація якої дозволить вдвічі скоротити енерговитратність економіки до 2020 року», - сказав М.Азаров 13.12.2012², забувши, що відповідно до підписаного ним розпорядження КМУ координатором оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року визначено Фонд «Ефективне управління», тобто вперше в історії України оновлення державного документа такого рівня довірили недержавній установі, мабуть виходячи

1 <http://www.rnbo.gov.ua/documents/284.html>

2 <http://economics.unian.net/ukr/news/150374-narodniy-deputat-azarov-u-parlamentni-rozpoviv-scho-robitime-premer-ministr-azarov.html>

з її більшої компетенції і професіоналізму, ніж у розробника стратегії – Національної академії наук України.

Оскільки цю недержавну установу створено з ініціативи власника корпорації System Capital Management (SKM), цілком природньою є спроба лобювання на державному рівні енергоінтересів саме SKM, яка дедалі впевненіше стає найвпливовішим гравцем енергоринку країни. Неприродним в такій ситуації є очікування реалізації заходів щодо зниження енергоспоживання в державі від організації, бізнес якої будується на енергопостачанні. Наталя ІЗОСІМОВА, директор Фонду «Ефективне управління», визначила, що «Ключова, рамкова мета проекту нової енергостратегії — задоволення попиту на енергоресурси...»³ («Дзеркало тижня. Україна» 17.02.2012).

Зміна пріоритетів з енергозбереження на оптимізацію енергопостачання відзначилась на намірах щодо реалізації Державної цільової економічної програми енергоефективності. Основні завдання цієї Програми на час її прийняття передбачали проведення санації житлових будинків, об'єктів соціальної сфери та будівель установ, які повністю утримуються за рахунок коштів державного бюджету. В подальшому спочатку постановою КМУ від 27.04.2011 № 447 назву Програми після слова «енергоефективності» доповнили словами «і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива», а потім прийняли два Порядки використання коштів на заходи Програми, які практично виключали можливість фінансування комплексної санації і термомодернізації об'єктів житлово-громадського призначення.

Лише після зміни Порядку використання коштів постановою КМУ від 14.11.2012 № 1043 з'являється можливість спрямування бюджетних коштів на проведення санації об'єктів соціальної сфери, які повністю утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів та стимулювання населення до впровадження енергоефективного обладнання, технологій, матеріалів і проведення відповідних робіт шляхом компенсації відсотків у визначеному розмірі за користування кредитами, отриманими фізичними особами у фінансових установах. Тобто єдиним способом отримання державної допомоги при термосанації односімейних і багатоквартирних житлових будинків залишається компенсація за користування залученими кредитними ресурсами. В такому разі за умови вартості 1 тис.м³ газу більше \$400 USA мінімальний термін прямої окупності комплексної термомодернізації будівлі зменшиться до 6-7 років, що може вважатись сприятливим з позицій галузевого бізнесу.

Необхідно розуміти порядок інвестицій, необхідних для проведення комплексної термосанації, та економію газу, що буде при цьому досягнуто. Розрахунки показують, що для досягнення економії 1 млрд.м³ газу в рік необхідно витратити більше 9 млрд.грн і забезпечити санацію більше 23 тисяч 5-поверхових блок-секцій⁴, тобто третини існуючих індустриальних житлових будинків перших масових серій («хрущовок»).

При зниженні ціни на газ за рахунок інших джерел поставки і розвитку добування власного сланцевого газу окупність проведення комплексної термомодернізації об'єктів втратить бізнесову привабливість, що буде вимагати від держави запровадження директивних методів підвищення енергоефективності існуючого житлового фонду.

Очікуване відновлення фінансування комплексної термомодернізації цивільних об'єктів будівництва потребує також зосередження уваги на забезпеченні відповідності реалізованих заходів сучасним законодавчо-нормативним вимогам. В першу чергу це стосується утеплення огорожувальних конструкцій, при виконанні якого усталеною практикою стало порушення вимог проектних рішень, стандартів, ДБН в частині забезпечення протипожежних норм, рівня термоопору конструкцій і довговічності матеріалів. Лише бездіяльність і професійна некомпетентність галузевих контролюючих і перевіряючих органів до цього часу дозволяє масово не використовувати штрафні санкції, передбачені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»⁵

3 <http://www.atomforum.org.ua/articles4082>

4 Фифти-фифти за газ – это сколько? / А. А. Нечепорчук // СКВО. - 2012. - № 21 (1). - С. 48-51

5 Урядовий кур'єр офіційне видання від 26.01.2012 № 15

(від 22.12.2011 №4220-VI), які за виробництво або виготовлення будівельних матеріалів, виробів, конструкцій, які не відповідають вимогам державних норм, стандартів або технічним умовам досягають 126 мінімальних заробітних плат (на цей час це 144 522 грн).

Державна політика підсилення відповідальності за порушення основних вимог безпеки і надійності об'єктів будівництва, в тому числі і щодо енергоспоживання, постійно вдосконалюється, що в кінцевому результаті перекиє можливість безкарно порушувати чинні вимоги галузевого Технічного регламенту. Підготовлений Мінрегіон проект Закону «Про Технічний регламент будинків, будівель, споруд, лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури та будівельних виробів»⁶ в разі очікуваного в цьому році прийняття підвищить законодавчий рівень регламентних вимог.

Готовий до розгляду ВРУ у другому читанні проект Закону «Про енергетичну ефективність житлових та громадських будівель» (реєстр.№ 0856) визначить законодавчі засади фахівців з енергетичного обстеження будівель, обов'язковість їх енергопаспортизації і створить умови для отримання і закріплення даних щодо відповідності енергозаощаджуючих систем будівлі вимогам проектної і нормативної документації. Законодавче введення енергоаудиту об'єктів будівництва надасть можливість отримувати доказову базу наявних порушень та забезпечувати обґрунтоване визначення порушників регламентних основних вимог судовим порядком.

Підвищенню контролю за станом нових і існуючих будівель сприяє також доповнення Законом України від 20.11.2012 № 5496-VI⁷ Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» статтею 39² «Огляд, обстеження та паспортизація об'єктів», якою власники або управителі об'єктів будівництва зобов'язуються забезпечити поточний огляд і періодичне обстеження прийнятих в експлуатацію у встановленому законодавством порядку об'єктів протягом усього періоду їх існування та несуть відповідальність за їх експлуатацію згідно із законом. При цьому метою обстеження є оцінка його відповідності основним вимогам до будівель і споруд, визначеним технічним регламентом, та вжиття обґрунтованих заходів щодо забезпечення надійності та безпеки під час його експлуатації.

Зазначені вище заходи щодо вдосконалення законодавчо-нормативного забезпечення енергоефективності об'єктів будівництва не вирішують проблеми, що виникають внаслідок суб'єктивного відношення до окремих матеріалів і технологій, формуючи необґрунтовані негативні наслідки на галузевому ринку. Так, велика кількість фахівців вважає за доцільне пріоритетне використання мінераловатних утеплювачів відносно пінополістирольних, мотивуючи це пожежною безпекою. Досвід експлуатації сучасних фасадних систем показує відсутність негативного впливу на експлуатаційні властивості і надійність будь-якого утеплювача за умови виконання вимог чинних норм і стандартів, в тому числі щодо пожежної безпеки.

Наявність в системі мінераловатного утеплювача не гарантує пожежної безпеки за наявності інших непрофесійних проектних рішень або робіт, про що свідчить пожежа в 45-поверховій вежі «Олімп» комплексу «Грозний-Сіті», що відбулася 3 квітня 2013 р. Загоряння так званої навісної фасадної системи (НФС) висоток, на думку фахівців, є досить типовою проблемою і відбуваються завжди по одній причині - у результаті підміни компонентів цієї системи більш дешевими зі зниженим класом горючості. Не підмінюючи очікувані висновки пожежної експертизи, необхідно відзначити наявність мінераловатного утеплювача в фасадній системі будівлі, що видно на наведених рисунках 1 і 2.

«Пожар случился по воле Всевышнего, а против его воли мы бессильны», — написав Кадиров в своєму Інстаграмі⁸. Як хотілось би окремим фахівцям нашої галузі мати таку позицію, але знову норми, що не прощають помилок і порушень. Пожежі на висотках в Москва-Сіті і Стамбулі при аналогічних фасадних рішеннях показують близьку поведінку під впливом вогню (Рис. 3 і 4).

6 http://minregion.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&task=download&id=4377&Itemid=72&lang=uk

7 Урядовий кур'єр офіційне видання від 16.01.2013 № 9

8 <http://www.islam.ru/news/2013-04-04/7398>

Рисунок 1. Пожежа в 45-поверховій вежі «Олімп» комплексу «Грозний-Сіті»

Рисунок 2. Фрагмент фасаду вежі «Олімп» під час пожежі

Рисунок 3. Москва-Сіті. Пожежа на верхніх поверхах.

Рисунок 4. Стамбул. Пожежа на висотній будівлі.

Доцільно відзначити, що проявлення недоліків, пов'язаних з масовим порушенням нормативних вимог при використанні утеплювачів, в більшості випадків має неявний характер і може суттєво знижувати розрахунковий рівень теплоізолюючих властивостей фасадної системи під час експлуатації⁹. В умовах низької культури виробництва, використання неякісних матеріалів, можливості вандалізму щодо фасадних систем під час їх експлуатації запобіжним заходом може бути надання переваги утеплювачам з низьким рівнем водопоглинання.

Державна політика в будівельній галузі спрямована на зосередження зусиль на забезпеченні всіма державними інституціями нормативного рівня надійності і експлуатаційної безпеки об'єктів будівництва, про що повинні постійно пам'ятати всі фахівці, від яких залежить цей рівень безпеки. Для нашої держави прикладом успішного проведення масової комплексної термосанації багатоквартирних житлових будинків є Німеччина, яка сформувала на державному рівні умови, що дозволили практично без залучення державних коштів вивести на сучасний рівень експлуатаційні якості застарілий житловий фонд. В статті «Санірування житла в Німеччині - шлях до успіху» Томас Яницькі підкреслює в якості основної задачі «залучення інвесторів, як для нового будівництва, так і для модернізації старого житлового фонду» за умови, що фінансування відбувається в приватному порядку із залученням кредитних коштів, держава надає субсидії, а також динаміка цін є прогнозованою і керованою, щоб мати розумне співвідношення з доходами і платоспроможністю населення. І, нарешті, повинні бути дотримані сучасні високоякісні стандарти, зокрема, по енергозбереженню і збереженню навколишнього середовища.

⁹ Нормирование утепления зданий в Украине. Достижения и проблемы / А. А. **Нечепорчук** // Жилищное строительство. - 2007. - № 12. - С. 13-15